

Elisabet Näsman & Karin Alexandersson

Vad säger skoldokumentation om elever vars föräldrar har missbruksproblem?

What do school records tell us about pupils whose parents have addiction problems?

The aim of this article is twofold: to discuss problems of access to school records on children whose parents have addiction problems and to analyse if and how school records can contribute to an understanding of how school staff detect and support these children. Young people with this kind of experience were asked for consent at the end of their school career to let researchers acquire all school documents concerning them. Gaining access proved difficult in spite of consent forms, for several reasons put forward by school staff. This raises the question about the possibility for researchers to scrutinize the work of school staff and the individual's right to access all information schools have about her/him. The second part deals with the problem of interpretation of texts on sensitive issues produced in this particular context. Drawing on earlier research, we may expect that several factors restrain what professionals put on paper and which texts they save. As Garfinkel stated, there are "good organizational reasons for 'bad' clinical records" (1989:186). The results show accurate documentation of standard variables on pupils' physical development, but unsystematic, vague or non-existent documentation of their mental status and social problems outside school. The analysis suggests a need for clarification in legislation and routines concerning school's documentation and of researchers' as well as children's access to documentation of school work. To understand the conditions at school for children with this kind of family troubles, listening to children themselves and ethnographic studies seem to be better ways to get information.

Elisabet Näsman är seniorprofessor vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Karin Alexandersson är fil.dr i socialt arbete och universitetslektor vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Kontakt: elisabet.nasman@soc.uu.se

Bakgrund och syfte

Vilka begränsningar och möjligheter finns i att använda skoldokumentation som empiriskt underlag för forskning om skolans arbete med elever vars föräldrar har missbruksproblem? Inom ramen för ett forskningsprojekt med syftet att bidra till att stärka skolors möjlighet att upptäcka och ge stöd till barn vars föräldrar har missbruksproblem, samlades skolors dokumentation in om ett urval elever med erfarenhet av föräldrars missbruk, när eleverna var i slutet av sin skolgång. Den här artikeln har det dubbla syftet att belysa frågan om hur tillgänglig skolors dokumentation är för forskningsändamål om den kategorin elever och vilka svårigheter som uppstår vid tolkning av dokumentationen. Skolan har en unik möjlighet att upptäcka problem i barndomen eftersom grundskolan är obligatorisk för alla barn under en lång rad år. Skolan ingår därför i välfärdsstatens arbete med att förebygga och upptäcka problem i barns uppväxt, som kan kräva insatser för att säkra barns hälsa och utveckling. För det ändamålet är tillgång till professionella, som skolsköterska, skolläkare, skolpsykolog och skolkurator samt specialpedagogisk kompetens, obligatoriskt för alla skolor oavsett huvudman. Hur långt skolan har ansvar för elevproblem som inte är direkt pedagogiska, även om de kan ha bäring på elevernas lärande, har diskuterats och det finns en ambivalens som återspeglas i hur lärarutbildningar hanterar den pedagogiska personalens kompetens inom de här områdena. Att resultaten i vetenskapliga studier pekar mot att föräldrars missbruk kan påverka barns livssituation negativt och försämra deras möjligheter att klara skolan, talar för att det är ett problem utanför skolans väggar som skolpersonal kan behöva förhålla sig till (Hjern et al., 2013). I vårt forskningsprojekt intervjuades ungdomar i slutet av sin skoltid om betydelsen av deras föräldrars missbruk med fokus på skolkontexten. Ungdomarna tillfrågades om samtycke till att forskarna fick begära ut alla dokument om dem från de skolor de gått i, för att granska i vad mån föräldrarnas missbruk och barnets eventuella skolproblem uppmärksammas och hur skolan i så fall hanterat det. Artikeln fokuserar enbart på dokumentation. Exempel på sådan dokumentation är: åtgärdsprogram, individuella utvecklingsplaner, protokoll från elevhälsomöten och elevhälsoteamets träffar, elevhälsans journal, skriftliga omdömen, betyg, dokumentation av utvecklingssamtal.

Formellt ramverk

Skollag och läroplan reglerar skolans verksamhet och relationen till både eleverna och deras föräldrar (SFS 2010:800). Den skollag som trädde i kraft 2011 tydliggjorde rektors roll. Rektor ansvarar för att elever ska nå kunskapsmålen. Elevers behov av särskilt stöd ska utredas skyndsamt och stöd ska ges i den omfattning och på det sätt som behövs för att elever minst ska nå kunskapsmålen (a.a., 3 kap. 10 §). Till sin hjälp har rektor den samlade elevhälsan som ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande, men också tillgodose särskilt stöd när det behövs (a.a.).

Skolors dokumentation ska underlätta kontroll och insyn både för överordnade instanser

och för berörda elever och deras vårdnadshavare samt ge underlag för uppföljning, utvärdering och vidareutveckling av arbetet. Lagstiftningen ställer tydliga krav på skolan att bedriva och dokumentera ett systematiskt kvalitetsarbete (a.a., 4 kap. 5–6 §§). I slutändan är betygen för eleverna ett intyg på deras skolprestationer, som fungerar som sorteringsinstrument för deras framtida möjligheter till utbildning och arbete. I skollagen (29 kap. 10 §) hänvisas till bestämmelser i förvaltningslagen (SFS 1986:223) som gäller dokumentation av skolpersonalens myndighetsutövning inom både elevhälsan och det pedagogiska arbetet. För personal inom elevhälsans hälso- och sjukvård gäller även bestämmelserna i patientdatalagen (SFS 2008:355) och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:40) om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården. Skolpsykologen genomför på rektors uppdrag bland annat psykologiska utredningar och bedömningar av enskilda elever. Finns en behandlar–patientrelation är verksamheten hälso- och sjukvård och ska dokumenteras på samma sätt som skolsköterskans arbete. Om utredningen är mer generell och knuten till det pedagogiska uppdraget är det inte hälso- och sjukvård och då gäller skollagen och förvaltningslagens bestämmelser även för skolpsykologen (Vägledning för elevhälsan, 2016). Kuratorer hade tidigare begränsad dokumentationsskyldighet, men i skollagen från 2011 skärptes kraven. Skolkurator som yrkesgrupp nämns inte specifikt, men omfattas av kravet att dokumentera förhållanden av betydelse för rektors möjlighet att besluta om särskilt stöd.

Grundläggande bestämmelser om att bevara och gallra dokumentation finns i 2 kap. 18 § tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) och i arkivlagen (SFS 1990:782), som kan kompletteras med lokala anvisningar (Lindelöw Sjöo & Gustafsson, 2011). Vissa dokument, som minnesanteckningar och utkast, kan rensas, medan allmänna handlingar ska arkiveras utifrån lagens intentioner. Kommunen ska ta hänsyn till att arkiv kan vara en del av det nationella kulturarvet och ska vara ordnade så att de kan tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, behov av information för rättskipning och för forskning (SFS 1990:782 3 §). Fristående skolor omfattas inte av kommunens/landstingets/regionens bevarande- och gallringsregler för utbildningsverksamhet. För elevhälsan rekommenderas att ett antal av de uppräknade dokumenten bevaras, varav några är (Lindelöw Sjöo & Gustafsson, 2011):

- anmälningar och utredningar om kränkande behandling eller diskriminering
- åtgärdsprogram
- protokoll från exempelvis elevvårdskonferenser
- skolhälsovårdsjournaler
- handlingar som rör skolkurators verksamhet, till exempel korrespondens med elever och föräldrar
- skolpsykologjournaler med underlag, till exempel testmaterial
- övrig utrednings-/kartlägningsdokumentation avseende enskilda elever (t.ex. pedagogiska, sensoriska, tal- eller basutredningar kring psykisk ohälsa).

Dokumentationsskyldigheten ska hanteras med hänsyn till bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen, som kräver att innan personuppgifter lämnas ut ska risken för att det kan skada personen i fråga prövas (SFS 2009:400, 23 kap. 2 §). Det framhålls även i *Vägledning för elevhälsan* (2016). För att uppgifter om enskilda ärenden ska kunna delas mellan myndigheter, krävs med vissa undantag antingen att sekretessprövning görs eller att den aktuella personen godkänner det. En myndighet som tar över sekretessbelagda uppgifter tar över ansvaret för sekretessen (a.a., 11 kap.). Att universitet kan överta sekretessen (a.a., 11 kap. 3 §), gör det möjligt att för forskningsändamål få tillgång till sekretessbelagda personuppgifter, oavsett den aktuella personens medgivande, om forskningen etikprövats (SFS 2003:460).

Teoretiska ramar

Projektet som artikeln grundas på utgår från barndomssociologins generella förståelse av barndomen som en del av samhällets strukturering efter ålder, där olika livsfaser definieras normativt i relation till sin plats i förväntade livsförlopp genom en åldersrelaterad syn på avvikelse och normalitet liksom på fördelning av maktresurser (James & James, 2004; Näsman 2014). Barn förväntas följa normala utvecklingsförlopp i beteende, egenskaper och förmågor som fastställts i vetenskapliga studier. På grund av barns status som varande under utveckling (*becoming*) är de underordnade vuxna (Qvortrup, 1994). Ett "omsorgsperspektiv" på barn dominerar, som innebär att barn ses som sårbara och i behov av vuxna som ansvarar för att barns behov tillgodoses och deras uppväxt blir "normal" (Eriksson & Näsman, 2011). Omsorgsperspektivet är tydligt som grund för ungdomsskolan med både en noggrann kontroll och styrning av barnens utveckling. Generellt delas i välfärdsstaten ansvaret för barn mellan föräldrar/vårdnadshavare och det offentliga, men medan det i första hand är föräldrar som har försörjnings- och uppfostringsansvar för barn och staten bara träder in när föräldrarna inte tar det ansvaret, är skolgången redan som utgångspunkt statens ansvar och en plikt som föräldrar kan tvingas att uppfylla.

I den här artikelns första del om dokumentationens tillgänglighet används ett kritiskt rättssociologiskt perspektiv för att diskutera tillgängligheten som en fråga om möjligheten att granska skolans arbete. Barndomssociologins förståelse av åldersmaktordningen används för en diskussion om barns handlingsutrymme vad gäller dokumentationen om dem. Den andra delen om dokumentens innehåll bygger på tidigare forskning om dokumentanalys. Scott (1990) skriver att dokument bör granskas i relation till autenticitet, trovärdighet, representativitet och innebörd. När det gäller innehållet använder vi etnometodologisk teoretisering om kontextens och processens betydelse för att producera text inom organisationer. Garfinkel (1989 [1967]) myntade uttrycket "good organizational reasons for 'bad' clinic records" (a.a., s. 186) som åsyftar att det på grund av den kontext och den process som dokumentation sker i, kan uppstå problem för forskare som i dokument söker svar på frågor

som skiljer sig från de organisatoriskt relevanta syften och rutiner som dokumentationens information har samlats in utifrån och nedtecknats. Garfinkel betecknar forskares tolkningsproblem som naturliga: "troubles that occur because clinic persons have established ways of reporting their activities; because clinic persons as self-reporters comply with these established ways; and because the reporting system and reporter's self-reporting activities are integral features of the clinic's usual way of getting each day's work done – ways that for clinic persons are right ways" (a.a., s. 191). Det handlar alltså inte om problem på grund av fel eller slarv i dokumentationen. Garfinkel nämner en rad organisatoriska faktorer som påverkar vad som dokumenteras: ekonomin (tidsåtgång och nyttan för det dagliga arbetet), dokumentationens status som arbetsuppgift, informella normer för hur arbetet ska bedrivas samt att beskrivningar ska anpassas till givna formulär och uppfylla formella krav från granskande instanser. Det ger förvrängningar som är kända inom verksamheten och skapar därför inte tolkningsproblem för interna läsare: "The possibility of understanding is based on a shared, practical, and entitled understanding of common tasks between writer and reader." (a.a., s. 201). Tolkningen av en viss uppgift är bunden till situationen och kan ändras på grund av tillkommande information eller en läsning med andra syften. Dokumentation görs för att tjäna den egna verksamhetens behov. I en studie av medicinska pappersjournaler visar Heath och Luff (1996) att vilka informationskategorier som är aktuella, vilka specifika uppgifter som nämns, i vilken ordning de nämns och vad som utesluts vid en viss tidpunkt i en viss typ av dokument, kan tolkas utifrån vem/vilka i eller utanför organisationen som förväntas ta del av texten, i vilket syfte och vad som de då förväntas göra utifrån informationen. Uppgifter som är relevanta för forskning kan uteslutas för att skydda egna eller andras intressen eller för att de med tanke på den förväntade mottagaren inte bedöms nödvändiga (a.a.).

Skolans organisationstyp ger elevhälsans personal stort handlingsutrymme då arbetet direkt med elever sker utan större insyn utifrån eller från skolans ledning (jfr Isacson, 2016). Lipsky (1980) myntade begreppet *street level bureaucrats*. Skolsköterskor och skolkuratorer är sådana gräsrotsbyråkrater, som tillsammans med lärare och andra personalkategorier är de i skolan som har direktkontakt med barn, som i organisationen omvandlas till och definieras som elever och ibland som elever med särskilda behov. Skolans olika personalkategorier kan avgöra vad som utgör grund för agerande i organisationens namn och vad som ska dokumenteras.

Till sist kan tolkningen av vad skolans dokumentation säger om den specifika elevproblematik som vi har i fokus anknyta till stigmatiseringsteori. Eftersom det handlar om vilka personuppgifter som bedöms som potentiellt stigmatiserande kan synen på och behandlingen av en elev förändras i negativ riktning om uppgiften blir känd (jfr Goffman, 2010 [1968]; Lundén & Näsman, 1973).

Tidigare forskning

Tidigare forskning om skolans dokumentation tycks vid en snabb överblick i hög grad fokusera på den pedagogiska verksamheten och betydelsen av att dokumentera den för att främja elevers utveckling. Den typen av forskning kommer vi inte att beröra här. I stället anknyter vi till forskning om skolprofessionernas dokumentation i elevhälsoärenden, eftersom det är i sådana ärenden vi i första hand räknar med att föräldrars missbruksproblem kan noteras, vilket också den insamlade dokumentationen bekräftar. Forskningen på det området anses dock mycket begränsad (Clausson, 2008). Avhandlingar om elevhälsoprofessioner kan helt sakna diskussion om deras dokumentationsarbete. Varken i Backlunds (2007) eller Isakssons (2016) avhandlingar om skolkuratorers arbete lyfts frågan om dokumentation. Någon studie om skolpsykologers förhållningssätt till dokumentation av sitt arbete har vi inte heller funnit. I en studentuppsats (Edlund Lennartsson & Löfstedt Pramberg, 2011) behandlas däremot specifikt skolkuratorers resonemang kring dokumentation utifrån en enkät och intervjuer. I brist på annan forskning refererar vi här den uppsatsen. Kuratorerna uppskattade att inte ha omfattande dokumentationskrav utan att kunna ägna tiden till direkt arbete med eleverna. Även om skollagens krav på dokumentation från 2011 inte hade slagit igenom då studien gjordes, gällde förvaltningslagen, så att det även då var ett dilemma att bedöma om en minnesanteckning var att betrakta som allmän handling. I studien beskrev skolkuratorer sin dokumentation efter elevsamtal som korta anteckningar enbart avsedda för dem själva. De beskrev att det kunde öppna för förtroenden att låta bli att anteckna, men att det kunde gynna kommande samtal om de genom anteckningar kunde minnas vad som sagts tidigare. Kuratorerna var angelägna om att ingen annan skulle ta del av det som sagts under elevsamtalen och anpassade anteckningarna utifrån en osäkerhet om vem som kunde tänkas läsa dem. Uppgifter uteslöts för att värna elevers tillit och integritet. Icke vedertagna förkortningar användes som minskade risken att elever kunde identifieras. Samtidigt nämnde kuratorer behov av att dokumentera sitt arbete med tanke på eventuell kritik från föräldrar eller krav från Skolverket. De knapphändiga anteckningarna kunde behöva rekonstrueras inför att användas som grund för att formulera en anmälan eller remiss och blev då en upprättad handling, som de ville skriva kort och koncist. Flera svarade att de informerade eleverna om vad de skrev om dem. De kuratorer som dokumenterat i syfte att utvärdera och synliggöra sitt arbete på högre nivå i organisationen, möttes inte av något större intresse (jfr Isaksson, 2016).

I sina studier av skolsköterskor, beskriver Eva Clausson med flera (2003; 2008) deras förhållningssätt till dokumentation enligt följande: det är ett dilemma att å ena sidan uppfylla lagstiftningens krav på att respektera patienters integritet vid dokumentation av känsliga personuppgifter och att å andra sidan uppfylla kravet på att dokumentera alla aspekter av en elevs hälsa. Enligt studierna såg de flesta det som oproblemiskt att dokumentera elevers fysiska hälsa, eftersom det fick stöd av nationellt gällande formulär, där flertalet nyckelord rörde fysisk hälsa. Däremot var det enligt skolsköterskorna av flera skäl svårt att dokumen-

tera elevernas psykosociala hälsa och sociala problem. Som problematiskt nämndes oftast familjerelationer, till exempel kommunikationsproblem, elevers negativa utsagor om föräldrarna och föräldrar som anklagade varandra. Också misstanke om vanvård och övergrepp av olika slag, även i fall som anmäldes till socialtjänsten, liksom elevers sexualitet, självska-debeteende, självmordsrisk, misshandel samt problematiska relationer till lärare och andra elever som mobbning ansågs problematiskt att dokumentera. Bland exemplen nämndes även föräldrars missbruk. Skolsköterskor beskrev att de förde separata anteckningar om sådant de ville undvika att föra in i journalen och oroade sig för att journalanteckningarna skulle feltolkas av andra, som eleven själv, vårdnadshavare eller andra myndigheter, samt att det kunde skada och stigmatisera elever i framtiden. Skolsköterskorna ville låta eleverna få en fräsch start vid skolbyte eller överföring till annan myndighet. Vidare manade föräldrars och försäkringsbolags krav på att få ta del av journaler dem till försiktighet. Andra skäl till försiktighet var att elever inte ville blanda in föräldrarna, att skolsköterskorna var osäkra på riktigheten i uppgifter de fått eller att frågan kunde överlätas till andra, när eleven fördes över till annan verksamhet.

Ovan refererade studier beskriver förhållningssätt som kan tolkas utifrån en förståelse av att dokumentation är påverkad av kontext och process, till exempel anpassning till eventuella läsare och vad de kan tänkas göra (Garfinkel, 1989; Heath & Luff, 1996). Vidare kan vilka uppgifter som anses känsliga och därför undviks i dokumentationen förstås utifrån stigmatiseringsteori (Lundén & Näsman, 1973). Begreppet "stigmatisera" och uttrycket "en fräsch start" pekar tydligt på en bedömning av risken för att spridning av vissa uppgifter kan påverka andras syn på elever negativt.

Metod

Artikeln bygger på skoldokumentation om ungdomar vars förälder hade missbruksproblem. Efter en intervju tillfrågades de om samtycke till att forskningsprojektet de deltog i fick begära ut kopior av all dokumentation om dem från de skolor de gått i. De ungdomar som samtyckte intygade det skriftligt på en blankett och antecknade vilka skolor de gått i. Sedan skolor, rektorer och adresser identifierats skickades en första förfrågan till respektive skola i form av ett brev och vidimerad kopia av elevens samtyckesblankett. I brevet bad vi skolorna att skyndsamt skicka all dokumentation om eleven i fråga i ett bifogat frankerat svarskuvert. I brevet gavs exempel på de typer av dokumentation som begäran gällde. Av brevet framgick inte att det rörde en elev vars föräldrar hade missbruksproblem. Skolan ombads skicka kopior på dokumentationen som rekommenderad post. Vi erbjöd oss även att hämta personligen, vilket vi också gjorde i ett par kommuner. Av hänsyn till skolornas arbetsbörda anpassade vi tidsramarna för vår begäran till skolårets rytm. Processen att få tillgång till elevdokumentationen blev både långdragen och komplicerad, vilket väckte nya forskningsfrågor. Processen beskrivs därför utförligare nedan i den första resultatdelen.

Bearbetningen av dokumenten gjordes genom att för varje elev upprätta en tidslinje där uppgifter från olika texter fördes samman för analys av relationer mellan upptäckt och insatser för elevens eventuella problem. Därefter jämfördes den tidslinjen med motsvarande byggd på uppgifterna ur intervjun med ungdomen. I den här artikeln behandlas insamlingsprocessen och en första sammanställning av uppgifterna i dokumentationen. Den första resultatdelen är i huvudsak deskriptiv. Resterande analys görs i artikelns slutavsnitt. En utgångspunkt för analysen är att det var säkerställt att eleven hade erfarenhet av att minst en förälder hade missbruksproblem under elevens tid i grundskolan. Studien har godkänts av etikprövningsnämnden i Uppsala (Diariernr: 2015-056).

Urval

Med tanke på svårigheterna att nå målgruppen begränsade vi urvalet till 20 ungdomar och hade bara som urvalskriterier att ungdomarna var i slutet av sin skolgång och hade erfarenhet av att ha minst en förälder med missbruksproblem. Flertalet rekryterades via professionella som i sitt arbete fått kontakt med ungdomar vars föräldrar hade missbruksproblem. En ungdom tog själv kontakt efter att ha sett den affisch projektet spridit på gymnasieskolor och andra nåddes via redan intervjuade ungdomar. Ungdomarna var vid tidpunkten för intervjun 14–20 år gamla (median 18 år). För denna artikels syfte ser vi inte att ytterligare redovisning av urvalet ungdomar behövs. Av de 20 ungdomarna samtyckte 19 till att vi fick ta del av all skoldokumentation om dem (i ett fall krävdes även vårdnadshavares samtycke). Totalt namngavs 63 skolor. För vissa elever gällde det flera skolor i olika kommuner medan det för andra inskränkte sig till få skolbyten vid stadiemyten inom samma kommun. Det blev ett partiellt bortfall av dokumentation av skäl som vi återkommer till nedan.

Resultatdel 1. Svårigheter att få tillgång till dokumentation

Det första utskicket till skolorna gav magert resultat. Inte ens betyg som är en allmän handling kom in i någon större utsträckning. I ett fall kom vår begäran helt enkelt i retur. Påstötning med ett nytt brev gav lite resultat. Vi ändrade därför strategi. Universitetets juridiska avdelning bistod med att formulera ett brev med hänvisning till lagstöd för vår begäran (offentlighets- och sekretesslagen 11 kap. 3 §, 24 kap. 8 §, 7 § i tillhörande förordning, förvaltningslagens 6 §). I brevet angavs också att om skolan helt eller delvis inte ansåg sig kunna tillmötesgå vår begäran önskades ett avslagsbeslut med besvärshänvisning. Vi följde också juristernas rekommendation att skicka brevet och samtyckeskopian till kommunregistratorn. Från flera kommuner blev vi kontaktade av både kommunarkivet och de aktuella skolorna, som letade fram, kopierade och skickade en del, men inte alla begärda dokument. En kommunregistrator åtog sig att samordna sändningen av dokumentationen, men det fungerade inte.

Nästa steg blev att varje skolenhet åter påmindes med det nya följebrevet och kopior på samtyckesblanketten. Till de skolor som redan skickat in något, men inte allt som borde finnas, preciserade vi då vad som saknades. I vissa fall skickades ännu flera brev och e-post-meddelanden till olika instanser inom kommunerna. Efter ytterligare månader kontaktade vi rektorer per telefon och fick då via rektor eller en skoladministratör in fler texter. Även därefter kunde vi behöva påminna om kompletteringar. I vissa fall uppstod specifika svårigheter, som tas upp nedan, men även från de skolor där det inte var fallet, var det tidskrävande att få tillgång till dokumentationen om eleverna.

En förklaring kan tänkas vara att det kan kräva tid att både hitta och kopiera allt material. Det framgick av den stora mängden texter om en del elever, men också av att en skola skrev att de bara skickade en del av e-postväxlingen med en förälder, eftersom korrespondensen var så omfattande. Hur skolans urval av detta gjordes vet vi inte, men det framgår att det gällde flera hundra mejl och även den övriga dokumentationen vi fått om den eleven är mycket omfattande.

Hos vem finns dokumenten?

Skolans namn var det första problemet som väcktes utifrån ungdomarnas anteckningar. Det var inte alltid enkelt att förstå vilka skolor det gällde, vilket enklast kunde bero på att ungdomen inte mindes riktigt eller att anteckningen var svårtydd, men också för att skolor bytt namn eller lagts ner. De här problemen gick efter visst sökande att lösa. Ett annat problem var att några ungdomar hade varit omhändertagna enligt LVU och då gått i skola i ett behandlingshems regi under ibland oklara beteckningar. Lite detektivarbete på nätet löste dock även detta. När vi skrev till behandlingshemmen, fick vi i ett fall riklig dokumentation, men i ett annat fall ingenting alls.

Flera ungdomar gick under någon period i skolor som drevs i privat regi. Det krav på samverkan mellan myndigheter, som vi kunde åberopa gentemot kommunala skolor, gällde inte skolor drivna i privat regi. De privata skolorna svarade inte alls på vår skriftliga begäran. Efter telefonkontakt fick vi ett betyg för en elev. Ett internationellt program på en gymnasieskola hänvisade vid kontakt till att de inte omfattades av dokumentationsskyldigheten. Som tidigare nämnts, omfattas privata skolor inte heller av kommunens/landstingets/regionens bevarande- och gallringsregler för utbildningsverksamhet.

Finns dokumentationen kvar?

Eftersom vår begäran gällde flera år bakåt i tiden aktualiserades frågan om gallring. När en elev slutat på en skola, skickas en del dokumentation vidare till mottagande skola, men annan information kan föras över muntligt vid överföringsmöten, där eventuella protokoll/minnesanteckningar kan fånga upp informationen. Skolor beskrev en del dokumentation som något de gjorde för löpande behov och att texterna förstördes när eleven slutat. Vi kan jämföra med de ovannämnda studiernas beskrivningar av kurators och skolsköterskors

informella anteckningar. En rektor kommenterade det informella förfarandet: "Det spar tid för oss och fungerar bra", vilket är en bekräftelse på Garfinkels (1989) tolkning av ekonomins betydelse för vad som dokumenteras.

När en elev helt lämnat skolsystemet, eller när skolor lagts ned, förs viss information över till kommunernas arkiv. I de fall vi blev hänvisade till dem, fick vi alltid svar och uppgift om att vi fått kopior på allt som fanns i arkivet om eleven. Det omfattade då inte all den typ av dokumentation vi fick från en del skolor om elever som fortfarande gick där. Gallringen av vad som arkiveras centralt minskar alltså tillgången till skoldokumentation för forskning. Det problemet kunde också uppstå då en kommunal skola lades ned.

Dokumentation försvann också på grund av olyckor. En skola berättade att dokumentation slängdes då den förstördes vid översvämning i källaren där den förvarades. En annan skola förlorade dokumentation då den drabbades av mögelskador.

Dokumentationssystem

Även tekniken för dokumentation fick betydelse. Byte av datasystem för dokumentationen innebar enligt en skola svårigheter att få ut dokumentation som lagts in i det tidigare datasystemet då det inte var förenligt med det nya.

Skolorna hade också utvecklat olika lokala typer av blanketter för dokumentation av elevens studieprestationer, lärarnas bedömningar och elevers självskattning av sitt skolarbete samt, inför hälsosamtal, sin livssituation. Det försvårar givetvis sammanställning och jämförelse mellan elever och skolor. De olika lokala formulärens som användes i samband med elevhälsosamtal gav heller inte alltid stöd för att samla in och dokumentera information om sociala problem utanför skolsituationen. När eleven inför ett elevhälsosamtal ombads kryssa i frågan "Har du blivit retad, utstött eller på annat sätt illa behandlad?" tillfogades en skolmarkering som "av andra elever", vilket utslöt svar om att sådana problem förekom i hemmet. Likaså var frågor om stress knutna till skolarbetet, vilket utslöt svar om stress av andra orsaker.

Sekretessproblem

Trots att skolorna fick vidimerade kopior på ungdomarnas skriftliga samtycke till att vi begärde ut dokumentation om dem, uppstod det problem med att flera skolor hänvisade till sekretess. En skola krävde att få ta del av en elevs id-handling, vilket vi då ordnade. I en annan skola uppgav rektor att hen kontaktade eleven för att få samtycket bekräftat och uppgav sedan som skäl till att neka oss tillgång till dokumentation att eleven tog tillbaka samtycket. Det förekom också att vi nekades tillgång med hänvisning till krav på att vårdnadshavaren skulle godkänna att skolan lämnade ut uppgifterna. I enlighet med lagen om etikprövning av forskning som avser människor (SFS 2003:460 16–18 §) tillfrågades inte vårdnadshavaren om samtycke till ungdomens medverkan i forskningsprojektet då ungdomen var över 15 år. Skolorna gjorde en annan tolkning: "Angående elevhälsodokumentationen har

vi gjort bedömningen tillsammans med våra jurister att samtycke till forskning enligt etiklagen inte är samma sak som ett samtycke att bryta sekretessen. Av den anledningen bör vårdnadshavarens medgivande finnas." I ett fall ordnade vi vårdnadshavarens samtycke, men mot bakgrund av uppgifter från intervjun med ungdomen, bedömde vi det i ett annat fall som etiskt problematiskt att kontakta vårdnadshavaren. Från en annan skolenhet i samma kommun fick vi ändå en del dokumentation om den eleven, som kommunen rimligen också borde ha krävt vårdnadshavarens tillstånd för att skicka till oss.

Dessa två fall är exempel på att vårdnadshavarens maktposition gentemot barnet kan förhindra att uppgifter om barnet, som barnet vill ska vara tillgängliga för forskning, också blir det. Det visar vidare hur professionella i en myndighet kan använda sitt handlingsutrymme för egen bedömning så att forskning försvåras. Skälet som anfördes var vårdnadshavarens formella bestämmanderätt, men med tanke på vad vi fått från andra skolor, finns det uppenbarligen ett tolkningsutrymme i lagstiftningen som ger skolpersonal frihetsgrader att skönmässigt bedöma när och i vilka avseenden ett barns samtycke ska gälla.

En skola kontaktade oss om en text där också andra elevers namn förekom. Skolan frågade om vi kunde acceptera att de strök i texten eller ville ha ett avslagsbeslut. Vi valde det förstnämnda och fick sedan texten med de andra elevernas namn och vissa andra uppgifter överstrukna och oläsbara. Samma förfarande eller att klippa bort delar använde andra skolor för listor som omfattade alla elever i en klass, så att bara uppgiften om den aktuella eleven syntes. Problematiskt var när uppgifter strukits som föreföll handla om föräldrarna. De gällde anmälningar till socialtjänsten om oro på grund av "elevens livssituation". Problemets relation till föräldrarna framgick i texten omkring det som var överstruket. Det kan alltså ha rört just uppgifter om föräldrarnas missbruk. Detta pekar på sekretessproblemet när en uppgift om ett barn samtidigt innebär information om en annan person.

Paradoxalt nog var det elevhälsojournalen, som har den strängaste sekretessen, som visade sig lättast att få. Ett skäl är att journalen skickas från en skola till en annan då den ska följa eleven genom skolsystemet och därmed kan fångas upp i slutet av skolgången för hela skoltiden, även om någon skolas egen del i den skulle ha förkommit eller inte lämnats ut av skolan. Det har räckt att en gymnasieskola skickat journalen för att täcka en elevs hela skolgång.

Vem behöver dokumentera vad i sitt professionella arbete?

Elevhälsojournalerna, som förs av skolsköterskorna, är det mest kompletta materialet. I en del elevers journal antecknades psykisk ohälsa och sociala problem i skolan eller familjen, men vi kan inte avgöra om skolsköterskan gjort det i alla de fall där hon har fått kännedom om sådana problem hos eleverna i vårt urval. Skolläkarens arbete har vi också tillgång till via den journalen och här nämner skolsköterskan även i vissa fall skolpsykolog och kurator. En skolpsykologs arbete framgår också i en utredning med tester av en elev. I övrigt har vi mycket lite inblick i skolpsykologens arbete.

Kuratorn är en nyckelperson i vår studie då missbruksproblem i familjen och sociala pro-

blem hos elever, som kan tänkas följa av det, hör till det sociala arbetets yrkesdomän. Att kuratorn eventuellt hade varit inkopplad i ett elevärende framgår ibland då skolsköterskan antecknat i journalen att hon rekommenderat eleven att prata med kuratorn. I andra fall är kuratorns delaktighet tydlig genom formella elevhälsodokument som protokoll från möten, beslut om insatser och åtgärdsplaner. Om de formella dokumenten är kompletta, kan vi inte avgöra även om vi i viss mån med hjälp av datumhänvisningar mellan möten och dokument kan följa ett ärende. Vi har bara i något enstaka fall fått anteckningar från kuratorns arbete utöver formella handlingar.

För lärarkårens del ska betygsättningen dokumenteras medan kraven på pedagogisk dokumentation i övrigt har varierat över tid och dessutom tycks variera vad gäller arkivering och därmed tillgänglighet i efterhand för forskning. Medan vissa skolor bara skickat årsbetyg har vi rikligt material från andra som ifyllda tester och detaljerade ämnesvisa systematiska kommentarer från både eleven själv och lärarna.

Resultat del 2. Att tolka dokumentationens innehåll

Att ta reda på när skolor upptäcker att elever har problem på grund av föräldrars missbruk och på vilket sätt de får kännedom om det, kan vara viktigt för att bedöma skolors förmåga att tidigt upptäcka problemen och om eventuell förstärkning av kompetens behövs för att främja det (jfr Elgán & Leifman, 2010). Är upptäckt kopplat till elevers skolproblem? Vilka om några åtgärder har följt på upptäckt? Utifrån ovan presenterade teoriram och tidigare studier om skolsköterskors och kuratorers dokumentation framstår det som osäkert om skolans dokumentation på ett tillförlitligt sätt kan svara på frågan om och när skolan upptäckt att en elev har föräldrar med missbruksproblem. Dessutom finns det som nämnts i förra delen luckor i dokumentationen om vissa elever.

Kuratorernas tidigare begränsade skyldighet att dokumentera, i kombination med det som i en studie getts exempel på om deras inställning till dokumentation (Edlund et al., 2011), talar för att vi bara marginellt kan få svar på frågan om tidpunkt för upptäckt i kuratorernas dokument. Det är bara i formella dokument som kuratorn förmedlat att skolan hade kännedom om föräldrars missbruk. I en text skriver kuratorn utifrån ett omfattande utredningsarbete sent i elevens skolgång om elevens problematik och av texten framgår att kunskap om föräldrarnas missbruk funnits på skolan, men från när och hur skolan fick kännedom framgår inte. Eftersom det inte är osannolikt att en elev som blir föremål för formella elevhälsobeslut kan ha haft problem under en tid innan dess och att skolpersonal kan ha haft kännedom om föräldrars missbruk tidigare, är de här dokumenten alltså en osäker källa för att bedöma hur tidigt skolan har upptäckt föräldrars missbruk.

Vi kan alltså inte utesluta att det även på de skolor som skickat omfattande material har funnits minnesanteckningar hos kuratorn som vi inte fått ta del av, och där missbruksproblemet nämnts.

En liknande problematik gäller skolsköterskan. Hen har en skyldighet att dokumentera som också ska omfatta elevens familjesituation, och vi ser uppgifter i termer av civilstånd, om eleven när föräldrarna är separerade har umgänge med den förälder eleven inte bor hos och likaså kan utländsk bakgrund framgå. I en del journaler beskrivs även familjeproblem och negativa omdömen om föräldrar från elever till skolsköterskan, liksom uppgifter om elevers psykiska ohälsa, sociala problem i skolan och övergrepp i familjen, alltså även sådant som skolsköterskor enligt Clausson (2008) kan se som problematiskt att skriva in i journalen. Men inte heller i de fallen nämns föräldrars missbruk annat än undantagsvis. När det nämns, kan beteckningen "etylproblematik" för en förälders alkoholmissbruk tolkas som tecken på en strävan att undvika ett stigmatiserande/lättillgängligt språkbruk. I några fall anges då tidpunkt och källor till uppgiften om föräldrarnas missbruk, som att elevens mamma berättat att pappan har missbruksproblem. Det utesluter inte att det kan ha funnits en misstanke om missbruksproblemen tidigare. I något fall ges en oprecis tidsangivelse för uppgiften som "flera gånger tidigare". I flera fall framstår det som anmärkningsvärt att missbruksproblemen inte nämns tidigt, som för elever som är familjehemsplacerade redan före skolstart. Frågan skulle också ha kunnat aktualiseras när det framgår att en sådan elev mår psykiskt dåligt och har omfattande skolsvårigheter, men någon problematik hos föräldrarna nämns inte alls eller först sent, och det fastän en koppling mellan skolsvårigheter och föräldrars missbruk är väl dokumenterad i forskning (Hjern et al., 2013). Vi kan även notera att det i ett fall där eleven har omfattande skolsvårigheter och ena föräldern beskrivs ha psykiska funktionshinder och framställs som mycket krävande och svårhanterlig för skolpersonalen, inte finns någon notering om föräldrarnas missbruk. Hänsyn till att föräldrarna kan kräva att få ta del av journaler är ett av de skäl skolsköterskor i tidigare forskning gett som anledning till att de undvikit att skriva ner känsliga uppgifter (Clausson, 2008). Det är begripligt att eventuell misstanke om missbruk inte noteras just i ett fall där föräldern är påstridig kring sina och elevens rättigheter. Vi kan också utifrån Claussons (2008) studier fråga oss om skolsköterskor undvek att skriva om missbruket för att socialtjänsten var inkopplad eller för att eleven skulle flytta till annan skola så att någon annan kunde antas ta ansvar för problemet.

Att inte dokumentera kännedom om föräldrarnas missbruk kan innebära ett problem i övergången mellan skolor om barn är utsatta på grund av brister i föräldraförmågan, eftersom skyddet av föräldrarnas integritet kan leda till att uppgifter som är viktiga för att kunna ge barnet skydd, stöd och hjälp inte framgår för den mottagande skolan. Brister i dokumentationen har även betydelse då den kan utgöra underlag för socialtjänstens utredning om eleven blir ett barnavårdsärende.

Samtidigt finns i flera journaler uppgifter som kan tänkas signalera att det kan finnas viktiga uppgifter att hämta genom muntlig kontakt med skolsköterskan. Skolsköterskan kan helt enkelt i en blankett ha satt ett kryss som markerar avvikande familjeförhållanden utan närmare förklaring. Det kan också stå uppgifter som att anmälan gjorts till socialtjänsten

eller att en förälder varit på behandlingshem utan att det framgår vilka problem som orsakat detta. Trots kravet på sekretess inom skolan kan det på motsvarande sätt till lärare signaleras att en elev har andra än pedagogiska problem då det i ett protokoll nämns att en elev gått hos kurator, om än inte varför. Dilemmat för de professionella är att å ena sidan med tanke på stigmatiseringsrisk och krav på integritetsskydd avstå från att dokumentera och å andra sidan ange uppgifter som behövs för att andra ska kunna agera.

Vi kan inte utesluta att skolsköterskan känt till en elevs föräldrars missbruksproblem. Sådana uppgifter kan för organisationens eget inre arbete ha hanterats enbart muntligt eller i form av senare utrensade minnesanteckningar.

Utredning och insats

Att vi har fullständiga elevhälsojournaler för flertalet elever, innebär att vi inte bara fått de allmänna hälsouppgifterna från hälsokontrollerna utan även uppgifter om skolsköterskans insatser under det löpande arbetet: vaccinationer, omplåstring och medicinering av mindre krämpor är återkommande liksom samtal med och råd till både elever och föräldrar, samtal med och remiss eller hänvisning till andra professionella med mera. Också skolläkarens insatser framgår här och om elever rekommenderats kontakt med kurator eller psykolog. Journalanteckningar är dock, som tidigare forskning konstaterat, kortfattade och fyllda med facktermer och förkortningar. Några tolkningar eller bedömningar av eventuella samband finns som regel inte utskrivet i journalanteckningarna. Kopplingen mellan en anteckning om en elevs värk och utdelning av värktablett får läsaren själv göra, vilket i sådana enkla fall inte är svårt, men att tolka in outtalade samband med föräldrars missbruk är mycket vanskligt.

Barns allergier, psykosomatiska besvär som värk, sömnsvårigheter och ätstörningar, är sådant som noteras i de journaler vi har fått. Det kan hänga samman med ett liv med föräldrars missbruk och de uttryck det tar sig som till exempel våld och andra övergrepp. Några sådana tolkningar eller misstankar förekommer inte i dokumentationen och de egna insatser och initiering av utredningar som svårare somatiska problem leder till, är enbart medicinska. Åter måste vi konstatera att vi inte från det här kan dra slutsatsen att skolan saknade kännedom om föräldrarnas missbruk eller att skolans insatser saknat koppling till missbruksproblematiken. Utöver det som noteras i journalen eller i formella dokument från kuratorn, kan det både ha förekommit antaganden om kopplingar till missbruket och insatser som direkt berör det, som föräldra- och elevsamtal, utan att det framgår av dokumentationen.

Av dokument från lärare och elevassistenter framgår att flera av de ungdomar vi intervjuat har problem i skolan och en del omfattande sådana. Det kan med tanke på de samband som forskningen konstaterat (Hjern et al., 2013), vara viktigt att utreda om och hur en elevs skolsvårigheter hänger samman med ett eventuellt missbruk hos föräldrarna, för att eventuella insatser ska adekvat adressera både elevens problem och familjeproblematiken bakom. Det finns annars risk att elevens situation inte förbättras. Det mönster som framträder är att skolorna agerar när elever får problem i skolan i form av svaga skolprestationer och/eller

avvikande beteende som frånvaro, störande uppförande, konflikter med andra elever och liknande. Fokus kan då läggas på att öka närvaron, upprätta disciplin, förbättra skolpresentationerna eller utreda eventuell diagnos. Det enda dokument vi fått från en skolpsykolog är en utredning om en elevs eventuella adhd-diagnos. Någon alternativ tolkning av elevens beteendeproblem, som koppling till föräldrars missbruksproblematik, prövas inte.

Vid svåra problem finns en rad dokument från möten mellan rektor, elevhälsopersonal, lärare, elev och förälder/familjehemsförälder. I de fall relationen till en förälder också ingår i problematiken – eleven med omfattande frånvaro stannar hemma med föräldrarnas goda minne, avbryter skoldagen för att gå hem, har under skoltid tät kontakt med föräldern via mobiltelefon – ligger fokus på stöd i skolarbetet och/eller disciplinering av eleven i skolan. Även då samtal med föräldern med fokus på stöd i föräldraskapet nämns, framgår inte någon kännedom om eller koppling av insatsen till missbruksproblem.

Ett tolkningsproblem som anknyter till diskussionen om formulärs begränsande effekt, är att protokoll kan ha en förmarkerad plats för vårdnadshavarens namnteckning. Vid noggrann läsning av flera dokument kan framgå att det är oklart vem den vuxna är som under-tecknat där. Är det en biologisk förälder, styvförälder eller familjehemsförälder? För att kunna bedöma vilken kontakt skolan haft med den förälder som har missbruksproblem är det viktigt att få klarhet i det.

Till sist kan vi nämna de fall då eleven själv enligt journalen bidragit med indikationer. Inför elevhälsosamtalet kryssade en elev i ett formulär för problem som skulle kunna referera till familjesituationen, men vi ser ingen notering om att och hur skolsköterskan eller någon annan följt upp det med eleven och vad det i så fall mer precist handlade om. Även när en elev anges öppet ha berättat om föräldrarnas missbruk, finns ingen notering om uppföljning av något slag. De fallen kan med tanke på vad vi redan upprepat flera gånger, inte tas till intäkt för att det helt saknats respons. Poängen är bara att det inte finns någon möjlighet att med säkerhet utifrån skoldokumentet avgöra om så skett.

Sammanfattande diskussion

De resultat som presenterats i första delen om tillgänglighet reser en rad frågor. För det första kan vi konstatera att villkoren för tillgång till dokumentation från skolor för forskning om elever vars föräldrar har missbruksproblem, kan behöva klargöras och det gäller troligen även andra elever med någon form av familjeproblematik. Om samhället har infört ett system för etikprövning som grundas på en utifrån lagstiftning sammanvägd bedömning av värdet av att en viss forskning utförs och de risker det kan medföra, kan det tyckas orimligt att myndigheter på lokal nivå som berörs av forskning gör en egen etikprövning, som kan innebära att det tidigare godkännandet desavoueras.

Det tycks också behövas ett klargörande av skyldigheterna när det gäller dokumentation, arkivering och utlämning av uppgifter för forskningsändamål för ungdomsskolor som

bedrivs i privat regi, men med statliga medel. Eftersom privata skolor som konkurrensutsatta företag kan ha andra incitament för elevdokumentation än kommunala skolor, kan vi med utgångspunkt i Garfinkels (1989) resonemang anta att det finns systematiska skillnader mellan dem i dokumentationen, något vi dock inte fått möjlighet att utforska. Är det rimligt om enbart offentligt drivna skolor kan granskas av forskning? De här skillnaderna i villkor framstår som ett viktigt problem att åtgärda genom att i lagstiftning ställa likvärdiga krav på dokumentation, arkivering och samverkan med myndigheter, för att privata aktörer ska få tillstånd att driva en skola. Det finns ett regeringsförslag om att rätten att ta del av allmänna handlingar i tillämpliga delar även ska gälla fristående skolor (Backlund Högdin & Spånberger Weitz, 2017).

En ytterligare formell fråga är vilken rätt vårdnadshavare ska ha att få avgöra om uppgifter om barnen lämnas ut för forskningsändamål. Barn har enligt praxis och lagen om etikprövning av forskning som avser människor (SFS 2003:460) rätt att själva avgöra om de vill medverka i forskning. Här finns ett dilemma när det gäller uppgifter om barns föräldrar där barnets rätt att förmedla uppgifter om sin livssituation samtidigt innebär att uppgifter om föräldrarna lämnas ut, som de kan uppleva integritetskränkande. För barnens del kan just de mest integritetskränkande uppgifterna om föräldrarna vara de som är viktiga för dem att kunna förmedla.

Enligt Scott (1990) ska vi fråga oss om dokumentationen är autentisk, trovärdig och representativ. Vi har ingen anledning att betvivla dokumentationens autenticitet, alltså att de texter vi fått från skolorna är korrekta kopior av skolornas dokumentation om de elever vi frågat om. Vad gäller representativitet är vår forskningsfråga hur skolorna arbetat med de här eleverna. Det är en kvalitativ studie utan anspråk på statistisk generalisering. De källkritiska frågor som kan resas gäller fullständigheten, som vi visat brister i. Dessutom finns den problematik Garfinkel (1989) pekar på, nämligen att vad som dokumenteras i hög grad styrs och begränsas av organisationens interna syften. Utifrån de tidigare studierna av skolsköterskor kan till syftena höra att skydda föräldrars och elevers integritet och undvika spridning av stigmatiserande uppgifter. Skolors motstånd mot att lämna ut dokumentation för forskning och deras krav för att göra det, talar för att frågorna var viktiga för skolorna när det gäller elever vars föräldrar har missbruksproblem, vilket kan förstås utifrån att missbruk förknippas med skam och risk för stigmatisering.

Vi har inte tillgång till detaljerad etnografisk kunskap om de skolor vars dokumentation vi analyserar och kan därför inte dra säkra slutsatser om deras arbete med de utvalda ungdomarna, men utifrån både teoribildning och tidigare studier av skolsköterskor och skolkuratorer, kan vi föra en diskussion om de tolkningssvårigheter vi ser och som inte förklaras av den formella regleringen av skolors dokumentation. Den senare delen av artikeln pekar på svårigheterna i att genom enbart skriftlig dokumentation kunna se om, när och hur skolor uppmärksammar att en elev har en förälder med missbruksproblem och hur det kan påverka eleven. Likaså är det utifrån det tillgängliga materialet svårt att granska om skolor

som har kännedom om det tar relevanta initiativ till utredning och insatser för skydd, stöd och hjälp som ett led i sitt elevhälsouppdrag. Det väcker frågan om skolpersonalens skyldighet att dokumentera liksom om utformningen av formulär för att inhämta och dokumentera elevers psykosociala hälsa och sociala situation också utanför skolan. Den slutsats som kan dras är att med nuvarande förhållanden innebär skolors dokumentation och tillgängligheten av den för forskning ett i många fall otillräckligt underlag för slutsatser om hur skolor upptäcker och hanterar elever vars föräldrar har missbruksproblem. För att svara på den frågan behövs andra metoder än dokumentanalys. En möjlighet kan vara etnografiska studier där olika metoder kombineras (jfr Lundén & Näsman, 1980). En annan är som vi gjort i forskningsprojektet: att intervjua ungdomar i slutet av deras skoltid.

Sammantaget kan vi konstatera att variationen och otydligheten i de formella kraven på dokumentation, försvårar inblicken i skolors arbete med elever vars föräldrar har missbruksproblem och det också för barnen själva. Dessutom kan begränsningen i vilken dokumentation som följer eleven genom skolsystemet och som sparas väcka frågan vilka möjligheter barn har att i efterhand få reda på vad som skett eller inte skett med dem under skoltiden. Barns frågor om detta och förmåga att kritiskt granska dokumentation kan komma först efter avslutad skolgång, då det mesta av dokumentationen om dem gallrats bort. De tidsgränser för gallring som gäller kan därmed kritiseras, eftersom barn ur ett rättssäkerhetsperspektiv bör ha möjlighet att som unga vuxna ta reda på vad skolor gjort med dem under barndomen.

Referenser

- Backlund, Å. (2007) *Elevvård i grundskolan. Resurser, organisering och praktik*. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- Backlund, Å., Högdin, S. & Spånberger Weitz, Y. (red.) (2017) *Skolsocialt arbete. Skolan som plats för och del i det sociala arbetet*. Malmö: Gleerups.
- Claussion, E. (2008) School health nursing. Perceiving, recording and improving schoolchildren's health. [<http://www.elevhalsan.se/cldocpart/571.pdf>. Hämtat: 2017-05-10.]
- Claussion, E.K., Köhler, L. & Berg, A. (2008) Ethical challenges for school nurses in documenting schoolchildren's health. *Nursing Ethics*, 15(1): 31–42.
- Claussion, E., Peterson, K. & Berg, A. (2003) School nurses' view of schoolchildren's health and their attitudes to document it in the school health record. A pilot study. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17(4): 392–398.
- Elldund Lennartsson, M. & Löfstedt Pramberg, A. (2011) *"Det är ett dilemma det där." En studie om skolkuratorers resonemang kring dokumentation i elevvårdsärenden*. Examensarbete. Kristianstad: Socionomprogrammet, Högskolan Kristianstad.
- Elgån, T. & Leifman, H. (2010) *Barn i missbruksmiljö. En studie kring policy och praktik på svenska skolor*. STAD, Rapport nr 43. [http://stad.org/sites/default/files/media/STAD-rapport-43_rev.pdf. Hämtad: 2017-05-08].
- Eriksson, M. & Näsman, E. (2011) *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten. Om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Stockholm: Gothia.

- Garfinkel, H. (1989 [1967]) *Studies in ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, E. (2010 [1963]) *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts förlag.
- Heath, C. & Luff, P. (1996) Documents and professional practice. "Bad" organisational reasons for "good" clinical records. Conference: *Proceedings of the Conference on Computer Supported Cooperative Work*. Boston: ACM Press, s. 354–363.
- Hjern, A., Berg, L., Rostila, M. & Vinnerljung, B. (2013) *Barn som anhöriga. Hur går det i skolan*. Rapport 2 i projektet "Barn som anhöriga". Stockholm: CHES, Stockholms universitet/Karolinska Institutet.
- HSLF-FS 2016:40. *Journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården. Handbok vid tillämpningen av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd* (2017). Stockholm: Socialstyrelsen. [http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20494/2017-3-2.pdf. Hämtat: 2017-05-11].
- HSLF-FS 2016:40. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården*.
- Isaksson, C. (2016) *Den kritiska gästen: En professionsstudie om skolkuratorer*. Akademisk avhandling. Umeå: Umeå universitet.
- James, A. & James, A. (2004) *Constructing childhood. Theory, policy and social practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lindelow Sjö, E. & Gustafsson, U. (2011) *Bevara eller gallra. Gallringsråd för kommuners, landstings och regioners utbildningsväsende*. 4 uppl. Stockholm: SKL Kommentus Media.
- Lipsky, M. (1980) *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Lundén, A. & Näsman, E. (1973) *Stämplingsprocessen*. Stockholm: Prisma.
- Lundén, A. & Näsman, E. (1980) *Elevvård till vems bästa. En sociologisk närstudie av beslutsfattandet i en grundskolas elevvård*. Stockholm: Prisma.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket. [http://www.skolverket.se/sb/d4166/a/23894. Hämtat: 2017-05-11].
- Näsman, E. (2014) Perspektiv på barns delaktighet som anhöriga. I: *Barns rätt som anhöriga. Om att göra barn delaktiga*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Qvortrup, J. (1994) Childhood matters: An introduction. I: J. Qvortrup, M. Bardy, G. Sgritta & H. Wintersberger (red.) *Childhood matters. Social theory, practice and politics*. Aldershot: Avebury, 1–23.
- Scott, J. (1990) *A matter of record. Documentary sources in social research*. Cambridge: Polity Press.
- SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*. [http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19490105.htm. Hämtat: 2017-05-09].
- SFS 1986:223. *Förvaltningslagen*. [http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19860223.HTM. Hämtat: 2017-05-09].
- SFS 1990:782 *Arkivlagen*. [http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19900782.HTM. Hämtat: 2017-05-09].
- SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. [http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460. Hämtat: 2017-05-10].
- SFS 2008:355. *Patientdatalagen*. [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/patientdatalag-2008355_sfs-2008-355. Hämtat: 2017-05-11].
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslagen*. [http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20090400.HTM. Hämtat: 2017-05-09].
- SFS 2010:800. *Skollagen*. [http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800. Hämtat: 2017-05-09].
- Vägledning för elevhälsan* (2016). 3 uppl. Stockholm: Socialstyrelsen och Skolverket.